

met mate en smaak hanteert. Het herhalen van zinnen en zinsneden lijkt niet meer zo gekunsteld en verleent de gedichten een structuur. Het vierde gedicht uit 'Bres II' opent met het vers 'Wij gaan de markt op waar mijn ouders wonen' en sluit met 'Wij gaan de markt af waar mijn ouders woonden'. Die theatrale handelingen omkaderen een pijnlijke oorlogsscène, waarin de neutrale en positieve werkwoorden (planten, leggen, aait, lekt, likt) scherp afsteken tegen de geweld suggererende substantieven (geweren, messen, woede, snee, bloed). De spelletjes met soortgelijke woordvormen geven in deze cyclus een minder vrijblijvende of flauwe indruk (vergelijk met 'ik val / Uit mijn rol, ik rol / Uit mijn val.' - (Herman tot de levenden)) maar maken, samen met het binnenrijm, het spreken van de soldaten tot een voortdurend zoeken langs het bekende en het onbekende: 'Onze doorgeleerde mond is een vergissing / Of een gissing' (Bres II, 7). De ruimte waarin de soldaten rondlopen, biedt evenmin zekerheid. Enkel de markt 'waar onze ouders wonen' wordt gespecificeerd, maar die is vernield en wordt weer achtergelaten. Afstandelijkheid en concentratie op esthetiserende details lijken de enige manier om een oorlog te overleven:

*Wijzelf houden de oorlog in het vage.
Wat telt is de precisie van de nacht
En nevel, de meetkundige figuur
Van rook uit een stad
(Bres II, 1)*

Op het einde van de bundel keert Nolens terug naar zijn persoonlijke beleving en beschrijft hij hoe de levens van hem en zijn geliefde voorbijgaan. In die zin is de titel van de bundel een geslaagde keuze: centraal staan immers niet de dingen die voorbijgaan maar de voorbijgangers zelf. Het meest treffend zijn evenwel de gedichten waarin Nolens één centrale voorbijganger buiten beschouwing laat, namelijk zichzelf, en de zwervende mens schetst in zijn soms onmenselijke 'condition humaine'.

Dietlinde Willockx

LEONARD NOLENS, *Voorbijganger*, Querido, Amsterdam, 1999, 71 p.

Een bonkend abces **De poëzie van Piet Gerbrandy**

In zijn eerste poëziebundel, *Weloverwogen en onopgemerkt* (1996), laat Piet Gerbrandy het schaarse en schampere overheersen. Hij aanschouwt en beschouwt het leven met een toon van walging. Niets ontsnapt aan het falen. De natuur: 'Moe vee ligt hoestend overhoop', de seks: 'Beurs werd het vlees en de horens / van lust stompten af en vermolmden', de liefde: 'Maar ledigheid baart liefde / te verhelpen met de hand.'

Ook de poëzie stelt niet veel voor:

*Wel bevindt zich tussen u
en mij een withete stalen plaat
waarop wij spugen voor gezelligheid. (p. 10)*

Als de lezer zich 'u' waant in deze regels, verklaart de dichter hier zowel het schrijven als het lezen van poëzie voor onmogelijk. Deze ontmoedigende regels komen uit het openingsgedicht van de bundel en zetten zo de toon. Het enjambement tussen 'u' en 'mij' schakelt de witte leegte van het blad gelijk aan 'een withete stalen plaat'. De afstand tussen dichter en lezer is hard en pijnlijk, de inspanningen van beide kanten zijn slechts een gezellig spugen. Dat gezamenlijk spugen kan zowel voor een vorm van primitieve broederschap staan als voor een uiting van haat.

De bundel vertrekt dus vanuit een enjambement, een gebrek aan contact en samenhang. In elk gedicht dat daarop volgt, wordt de zinloosheid benadrukt. Typerend en aangrijpend is het gedicht op pagina 17:

*Tussen lillende ontbinding
Trap ik mij in water voort,
Mongolen en geblutste nimfen
Knikken meewarig mij toe.*

*Ik hijg, verrek een lies,
Verslik mij vies. Mijn bril*

*Schouwt plukjes haar, voldongen
Aarzen en dolende pleisters.*

In het ondiepe roddelen de feeksen.

Deze ervaring is herkenbaar voor wie wel eens een publiek zwembad bezoekt: de afstand tot de viezigheid en de vleselijkheid van de andere is angstwekkend klein, niet enkel door het gebrek aan kleren, maar ook door het water, dat de zwemmers voortdurend met elkaar in ongewenste aanraking brengt. In deze poë-

Piet Gerbrandy (°1958) - Foto Hans van Lith.

zie *verbindt* het water niet, maar *ontbindt* het. De zwemmer neemt plukjes haar waar en aarzen: de lichamen lijken leproos geworden. Mentaal is het vooruitzicht niet veel beter, de mongoolse meewarigheid in acht genomen. Er wordt geroddeld, de uitsluiting begint.

Deze zwemervaring is niet moeilijk op te vatten als een metafoor voor het leven. Leven is ontbinden, rotten. Gerbrandy gelooft niet in het 'zijn': 'doe of u bent', spoort hij zichzelf en de anderen aan, 'Wil niet denken aan bonkend abces op de wang.' (p.26). Die houding wordt echter meteen bemoeilijkt door Gerbrandy's poëzie zelf, die bij de lezer inderdaad als een bonkend abces op de wang voelt. Poëzie schrijven is Gerbrandy's manier om te 'doen of hij is'.

Opvallend in deze gedichten is het gebruik van het tegenwoordig deelwoord. In het gedicht op pagina 12 bijvoorbeeld vinden we er vijf op acht regels: 'vertrappend', 'slempend', 'gezwets verkopend', 'kwijlend', 'verscheurend'. Het gebruik van die werkwoordsvorm verwoordt heel goed het 'doen of men is'. De dichter is bezig, is tegenwoordig. Het tegenwoordig deelwoord verwoordt een voortdurend heden (*present continuous*), een uitstel van het niet-bestaan. Hoe zinloos dat uitstel is, blijkt telkens weer uit de negatieve connotaties van de gekozen werkwoorden. De bezigheid biedt slechts een illusie van leven.

In het derde deel van de bundel wordt de zwarte toon soms doorbroken door een vorm van verlangen:

*hield ooit maar iets
niet op. Verlang een morgenloos,
een koel aandachtig slapen. (p.66)*

Dit kan uiteraard geïnterpreteerd worden als een doodsverlangen, maar de dood brengt dan toch verlossing, verkoeling van de walg en de horror. De dichter verlangt naar iets dat niet ophoudt, naar het ultieme, want zinvolle tegenwoordige deelwoord.

Er is in deze gedichten een eigenaardige voorliefde voor fietsen en voor benen. Zij lijken de dichter de mogelijkheid te bieden ergens te komen of ten minste ergens van weg te geraken.

*Haast horizontaal jaagt hagel
op alles wat ontluikt, stenigt
storm het opgeschoten gras.*

*Ik fiets er windstil tegenin,
onaangeraakt. (p.56)*

De poëzie uit Gerbrandy's eerste bundel mag dan in een bijzonder idioom geschreven zijn, dat geldt nog veel meer voor die uit zijn tweede bundel, *Nors en zonder haten* (1999). Gerbrandy maakt daarin veelvuldig gebruik van bloemrijke adjectieven, waarbij hij zich door de klank lijkt te laten leiden. Persoonlijke voornaamwoorden, lidwoorden en andere vormen die niets bijdragen tot de klank van een gedicht, worden veelal vermeden. Zo ontstaan er zeer dichte, muzikale verzen die verrassen door hun 'nieuwheid'. Het gedicht op pagina 14 eindigt bijvoorbeeld zo:

*Hokt hoevig dier op tong
na tiende bieren, kast
kriemelende organen in een war
van kranke waan,*

*behoef ik bijl om zweep
van toon. Voor goed.*

Door zo op een volslagen persoonlijke manier gebruik te maken van het Nederlands - vooral ook de geijkte woordvolgorde vindt Gerbrandy blijkbaar niet bevredigend - creëert de dichter een eigen taal, die, eigenaardig genoeg, wel de hele bundel door hetzelfde

klinkt en dus herkenbaar is binnen deze context. Voor de ‘buitenwereld’ vreemd en ontoegankelijk, zijn de verzen bij elkaar vertrouwd en vol betekenis.

Ook in deze bundel is er veel verrotting, ziekte en verval; het menselijk lichaam wordt in al zijn kleinheid blootgesteld aan de lezer. De beeldrijke taal laat ons doordringen in elke scheur van de werkelijkheid; hoe mooier en dikker de taal, hoe schraler hetgeen ze beschrijft. Gerbrandy kiest voor voldragen, metrische verzen, die de schijn van controle en harmonie proberen op te houden. De klank lijkt het enige verweer tegen de zinloosheid.

*In ruimten kruipen spinnen tussen buizen.
Ik wil het beest verslaan dat mij vergalt.*

*Tong slaat zich rauw op gril van elpen klippen.
Hoofd breekt zich over bron van lijfsbehoud.*

*Ik wil de pleisters van de goten rukken.
Het voorwerp dat mij stilt smeult in de hoek.*

*Blijmoedig wil ik wanhoop wijn inschenken.
Wat kan zal ooit en erger dan verwacht.*

*Ik wil ver heen mij nergens voort bewegen.
Ik zoek een bergzame plek om neer te zijgen.*

Ik zal een feest begaan dat mij bevalt. (p.28)

Het mooie ritme van deze verzen houdt de wanhoop in bedwang. De laatste regel eechoot de tweede, maar is flinker, zekerder van zijn stuk. Aangemoedigd wellicht door de strakke cadans van de tussenliggende verzen is het ‘willen’ een ‘zullen’ geworden. Het feest, dat via het werkwoord ‘begaan’ de connotatie van een vergissing meekrijgt, kan je interpreteren als de poëzie, het schrijven. Zo zal de ‘ik’ zich via zijn poëzie verweren tegen de rauwheid en de wanhoop, ook al is dat wellicht een vergissing, zoals hij al uitdrukte in het openingsgedicht van zijn eerste bundel.

Toch eindigt *Nors en zonder haten* niet op een punt van wanhoop. Het ‘abces op de wang’ uit *Weloverwogen en onopgemerkt* is aan het genezen:

De wennende klopp

*van de koorts gekalmeerd in
vreedzaam, behoedzaam beminnen.
De fielt in u een ogen blik gestild.
In de hof uw klimboom in gereedheid.
In het gras de fiets van uw vertrek. (p.68)*

Elke Brems

PIET GERBRANDY, *Weloverwogen en onopgemerkt*, Meulenhoff, Amsterdam, 1996, 68 p.

PIET GERBRANDY, *Nors en zonder haten*, Meulenhoff, Amsterdam, 1999, 72 p.

Het huis van een zwerver